

ویژگی‌های کارکنان نیروهای مسلح از منظر متون (قرآن و نهج‌البلاغه) و اندیشه رهبران انقلاب

اسلامی؛ پژوهش کیفی با استفاده از راهبرد نظریه داده بنیاد

مظاهر یوسفی امیری^۱، عباس اسلامی^۲، غلامرضا یسلانی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۷/۲۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۲۸

چکیده:

یکی از مهم‌ترین سرمایه‌های اصلی نیروهای مسلح، منابع انسانی است که نقشی کلیدی در تأمین امنیت و اقتدار کشور ایفا می‌کند. به گونه‌ای که عملکرد مطلوب نیروهای مسلح به ویژگی‌های کارکنان آن بستگی دارد. از آنجایی که مطالعه درخور توجهی در مورد ویژگی‌های کارکنان نیروهای مسلح تراز انقلاب اسلامی صورت نگرفته است، در این پژوهش به واکاوی ویژگی‌های کارکنان نیروهای مسلح از منظر متون اسلامی (قرآن و نهج‌البلاغه) و اندیشه رهبران انقلاب اسلامی پرداخته می‌شود. این پژوهش از نظر نوع داده‌ها، کیفی و از نظر هدف، توسعه‌ای-کاربردی و از نظر روش، مبتنی بر راهبرد نظریه داده بنیاد است. جامعه‌ی پژوهش شامل متون اسلامی (قرآن و نهج‌البلاغه) و محتوای سخنان، بیانات و فرامین رهبران انقلاب اسلامی است. جهت گردآوری اطلاعات از روش داده بنیاد در تحقیق اسلامی (خینفر و همکاران، ۱۳۹۰) استفاده شده است. پس از اینکه مدخل‌های مرتبط با موضوع با نظر خبرگان شناسایی گردید، متون اسلامی و اندیشه‌های رهبران انقلاب از کارکنان نیروهای مسلح توسط محققان بازخوانی و ویژگی‌های آنان در قالب ۵۶ مفهوم استخراج گردید. در مرحله بعد، با استفاده از نتایج به دست آمده، ویژگی‌های کارکنان در دو بعد اخلاقی و اشناسایی و در چهار مؤلفه (بیشی، روشی، منشی و کشتی) طبقه‌بندی گردید. نتایج این پژوهش در بسط نظری ویژگی‌های کارکنان نیروهای مسلح انقلاب اسلامی مؤثر بوده و رهنمودهایی ضمنی برای فهم متون اسلامی و اندیشه‌های رهبران انقلاب به اندیشمندان، نظامیان و فرماندهان نیروهای مسلح ارائه می‌دهد.

واژگان اصلی: کارکنان، نیروهای مسلح، متون اسلامی، رهبران انقلاب اسلامی، نظریه داده بنیاد.

^۱: استادیار، دانشکده مدیریت دولتی و علوم سازمانی، دانشکدگان مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران. نویسنده مسئول

^۲: فارغ التحصیل کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

^۳: فارغ التحصیل کارشناسی ارشد مدیریت، دانشکده مدیریت، اقتصاد و مهندسی پیشرفت، دانشگاه علم و صنعت، تهران، ایران

مقدمه

نیروهای مسلح به جهت ایفای رسالت و مسئولیت خویش در عرصه جهاد، شهادت، آمادگی و استقامت در مقابل دشمنان طیف گسترده‌ای از نیروی انسانی را جذب نموده تا با آموزش‌های لازم و حفظ آمادگی، برای آسایش و امنیت و دفاع از سرزمین و میهن جان‌فشانی نمایند (نصیرپور و شیخ ویسی، ۱۳۹۳: ۲۴)؛ به عبارت دیگر در اختیار داشتن نیروی کار متخصص و مجرب از یک‌سو و فناوری‌های پیشرفته از سوی دیگر، اهمیت و نقش بی‌بدیلی در پیش برد مأموریت و ارتقای سطح توان رزمی و بهبود عملکرد نیروهای مسلح خواهد داشت (حبیبی و بصیری، ۱۳۹۲: ۷۶). در بیان اهمیت این امر مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «... نقش نیروهای مسلح در دوران حیات پر فراز و نشیب نظام جمهوری اسلامی، یک نقش افتخارآفرین است...» (بیانات مقام معظم رهبری در مراسم مشترک نیروهای نظامی استان سمنان، ۱۳۸۵/۰۸/۲۰)؛ بنابراین از مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار در نیروهای مسلح، کارکنان آن است که نتایج عملکرد آنان می‌تواند به صورت مستقیم بر کارآمدی نیروهای مسلح مؤثر باشد (سنجری و قرایی آشتیانی، ۱۳۹۳: ۲۶) و با در نظر گرفتن این مطلب که سرمایه اصلی هر سازمانی را، سرمایه‌های انسانی تشکیل می‌دهند، مختصات خاص سازمان‌های با ماهیت نظامی که نقشی کلیدی در تأمین امنیت ملی ایفا می‌کنند، این امر ضرورت و جایگاه سرمایه‌های انسانی را بیش از پیش برجسته می‌سازد (حسنقلی پور، ۱۳۹۴: ۸۰). لذا با توجه به شرایط متحول محیط نزدیک و دور جمهوری اسلامی ایران و تهدیدهای متنوعی که استقلال و حاکمیت ج.ا.ایران را تهدید می‌کند، لازم است که نیروهای مسلح متناسب با تحولات محیطی و نیازمندی‌های درونی، همواره آمادگی رزمی خود را حفظ نمایند (اسکندری و سلیمانی، ۱۳۹۴: ۳-۲).

جمهوری اسلامی ایران نظامی است که پس از انقلاب فرهنگی با هدف خدمتگزاری به مستضعفان جامعه ایران و جهان تشکیل شده است. این نظام برای تحقق اهداف مقدس خود به نهادهای و کارگزارانی شایسته، لایق و با ارزش‌ها و انگیزه‌های متعالی متکی است و همین فرهنگ و کیفیت نهادهای و کارگزاران خدمت عمومی، یکی از ویژگی‌های مهمی است که جمهوری اسلامی را از سایر نظام‌ها متمایز می‌سازد (یوسفی امیری و همکاران، ۱۴۰۱). از طرف دیگر جمهوری اسلامی ایران حکومتی مردمی و مبتنی بر اصول و قواعد دین مبین اسلام است؛ تمام

ارکان، نهادها و سازمان‌های حکومتی و حتی غیر حکومتی آن باید بر پایه اصول دینی شکل گرفته ضوابط حاکم بر آن‌ها نیز باید اسلامی باشد. با توجه به اینکه تمام سازمان‌ها و تشکیلات حکومتی مشروعیت خود را از ولی فقیه می‌گیرند، باید توقعات و مطالبات ایشان را برآورده کنند (رفیعی، ۱۳۹۵: ۱۰۳)؛ بنابراین مهم‌ترین منابع و شاخص‌های شناخت، اندیشه‌های نظامی رهبران انقلاب (رشیدزاده، ۱۳۸۹: ۱) و متون اسلامی است.

از آنجایی که یکی از مؤلفه‌های ایجاد توانایی نظامی در نیروی مسلح، کارکنان آن می‌باشد که دارای نقاط قوت و درعین حال ممکن است با ضعف‌ها و کمبودهایی از منظر متون و منابع اسلامی و اندیشه‌های رهبران انقلاب مواجه باشد که این امر ایجاب می‌کند ویژگی‌های کارکنان نیروهای مسلح از متون و منابع اسلامی و اندیشه‌های رهبران انقلاب استخراج شود. شناسایی ویژگی کارکنان نیروهای مسلح از منظر متون اسلامی و اندیشه‌های رهبران انقلاب می‌تواند به نوعی بیانگر بایدها و نبایدهایی در مدیریت کارکنان نیروهای مسلح باشد که به مثابه قانون و دستورالعمل می‌توانند در خدمت نیروهای مسلح قرار گیرند و آیین‌نامه‌های مختلف انضباطی، اداری، آموزشی، امنیتی و ... را تحت آموزه‌های خود قرار دهند (سادات پور، ۱۳۸۸: ۲). لذا این پژوهش به دنبال واکاوی ویژگی کارکنان نیروهای مسلح از منظر متون و منابع اسلامی و اندیشه‌های رهبران انقلاب می‌باشد.

مبانی نظری و پیشینه‌شناسی تحقیق

جوامع انسانی برای حفظ حکومت، استقلال و تمامیت ارضی و تأمین امنیت خود ناگزیر از فراهم نمودن نیروی نظامی هستند (نظریور، ۱۳۸۶: ۱۳۶). وجود نیروهای مسلح امری مسلم در همه نظام‌های سیاسی بوده و هست. استقلال و امنیت هر کشور و دولت اعم از داخلی و خارجی نیز در پرتو قدرت و توان نظامی تأمین می‌گردد. از این رو کشورهای مختلف بدین منظور تشکیل سازمان‌دهی نیروهای مسلح خود را در راستای دفع خطرهای خارجی و داخلی طراحی می‌کنند و با تشکیل سازمان‌ها و نهادهای نظامی خاص، افراد کارآمد و توانا را به استخدام درمی‌آورند. نظام اسلامی نیز نه تنها از این قاعده مستثنی نبوده، بلکه نیازمندی آن به وجود نیروهای مسلح دو چندان است (زاهدی باران، ۱۳۹۷: ۲۷). چرا که بر اساس عقاید اسلام، حفظ و حراست از اسلام و مرزهای حکومت اسلامی به عنوان یک وظیفه الهی محسوب می‌گردد، در حالی که در غالب کشورها این امر به عنوان شغلی برای گروهی از مردم یا با دید آرمانی‌تر به عنوان یک امر ملی و با انگیزه میهن‌پرستی و وطن‌دوستی تلقی می‌شود. (نظریور، ۱۳۸۶: ۱۳۷). دیدگاه اسلام نسبت به

دفاع و جهاد، زیربنای ساختار نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران است (جعفری و همکاران، ۱۴۰۳).

به مجموعه نیروهای نظامی یک ستاد کشور، نیروهای مسلح گفته می‌شود که در جمهوری اسلامی نیروهای مسلح به فرماندهی کل قوا، ارتش، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نیروی انتظامی، وزارت دفاع و سازمان‌های وابسته، اطلاق می‌شود (ماده ۱ آیین‌نامه انضباطی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، مصوب تاریخ ۱۳۶۹/۱۰/۲۰) و کلیه نفراتی که در نیروهای مسلح خدمت می‌کنند به کارکنان نیروهای مسلح مشهور هستند. نظامیان پرسنلی هستند که پس از طی آموزش لازم به یکی از درجات پیش‌بینی‌شده در این قانون نائل و از لباس و علائم نظامی استفاده می‌نمایند (ماده ۲۳ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران، مصوب تاریخ ۱۳۶۶/۰۷/۰۷). از آنجایی که یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار در نیروهای مسلح، کارکنان آن است (سنجری و قزایی آشتیانی، ۱۳۹۳: ۲۶)، ماده ۶ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران اصول و ویژگی‌های اساسی نیروهای مسلح بر می‌شمرد که عبارتند از:

الف - اسلامی بودن: در تشکیل و تجهیز نیروهای مسلح اساس و ضابطه مکتب اسلام است به نحوی که بر همه شئون و ابعاد آن، ضوابط و مقررات شرع حاکمیت داشته باشد. نیروهای مسلح رسالت مکتبی جهاد در راه خدا را بر عهده داشته، پیروی از اصول اخلاقی اسلام و احترام به شخصیت انسانی افراد را وظیفه خود می‌دانند.

ب - ولایی بودن: نیروهای مسلح تحت فرمان فرماندهی کل بوده و اصل وحدت فرماندهی در تمامی رده‌های آن حاکم می‌باشد و نیل به فرماندهی در تمامی رده‌ها بر اساس شایستگی و کارایی صورت می‌گیرد. دستور فرمانده در صورتی که مغایر با دستورات مسلم شرع، فرمان‌های فرماندهی کل و حاکمیت نظام و قوانین جمهوری اسلامی ایران نباشد، لازم‌الاجرا است. پرسنل نیروهای مسلح در خط سیاسی مقام رهبری بوده، عضویت و وابستگی آنان در تشکلهای سیاسی با توجه به فرمان مقام رهبری مطلقاً ممنوع می‌باشد.

ج - مردمی بودن: نیروهای مسلح همواره در کنار مردم و در جهت مصالح و آرمان‌های امت اسلامی انجام وظیفه می‌نمایند و در زمان صلح نیز به درخواست دولت افراد و تجهیزات فنی خود را در حدی که به آمادگی رزمی آن‌ها آسیبی وارد نیاید، در جهت خدمت به مردم در زمینه کارهای امدادی، آموزشی، تولیدی و جهاد سازندگی به کار می‌گیرند.

د - خودکفایی: نیروهای مسلح با بهره‌گیری از تمامی توان خود در جهت رسیدن به خودکفایی در کلیه زمینه‌ها از قبیل سازمان‌دهی، آموزشی، تدارکاتی، اطلاعاتی و صنعتی تلاش می‌نمایند.

ه - انضباط: نیروهای مسلح باید با ایجاد انضباط معنوی برخاسته از اعتقاد و ایمان پرسنل، وضع مقررات منطقی و عادلانه و برقراری سیستم‌های تشویق و تنبیه، زمینه اجرای کامل دستورات و مقررات را فراهم سازند.

و - سادگی: در نیروهای مسلح در تمامی زمینه‌ها اعم از طرح‌ریزی‌های ستادی، اعمال مدیریت به‌کارگیری سیستم‌ها و روش‌ها، گزینش تکنولوژی و صدور دستورالعمل‌ها باید اصل سادگی رعایت شود. تشکیلات غیرضروری و تشریفات بی‌مورد حذف و روش‌های یکنواخت سازی مورد توجه قرار گیرد.

ز - اقتدار: نیروهای مسلح می‌بایست از چنان آمادگی، تحرک و اقتداری برخوردار باشند که بتوانند با بهره‌گیری از تمامی امکانات جمهوری اسلامی، جرأت تعرض را از دشمنان آشکار و نهان سلب نمایند.

ح - تدافعی بودن: نیروهای مسلح با بهره‌گیری از تمامی توان خود دشمن را از تعرض بازداشته و در برابر هرگونه تجاوز دفاع نموده و متجاوز را تنبیه و سرکوب می‌نمایند و در عین اعتقاد به اصل عدم تعرض، ملل مسلمان یا مستضعف غیر معارض با اسلام را برای دفاع از خودیاری می‌کنند (ماده ۶ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران، مصوب تاریخ ۱۳۶۶/۰۷/۰۷).

پژوهش‌های انجام شده در این حوزه، به لحاظ محتوی، دارای اشتراک و قابل بهره‌برداری محدودی در این پژوهش هستند. بدین صورت که بخشی از پژوهش‌ها به صورت پراکنده به برخی از ویژگی‌های کارکنان نیروهای مسلح با استفاده از اندیشه‌ها و بیانات هر یک از رهبران انقلاب و نهج‌البلاغه و قرآن به صورت منفک اشاره دارند و هیچ یک از پژوهش‌های مذکور ویژگی‌های کارکنان نیروهای مسلح از منظر متون اسلامی و رهبران انقلاب به صورت جامع ارائه نداده‌اند. لذا می‌توان گفت واکاوی ویژگی‌های کارکنان نیروهای مسلح از منظر منابع مذکور از نوآوری‌های پژوهش حاضر می‌باشد.

زاهدی باران (۱۳۹۷)، در پایان‌نامه خود با عنوان "ضوابط حاکم بر رفتار کارکنان نیروهای مسلح از منظر فقه و حقوق" به این نتیجه رسیده است که رفتار کارکنان نیروهای مسلح بطور کلی به سه بخش قابل تقسیم است که عبارتند از ۱- رفتارهای عمومی و اجتماعی کارکنان ۲- رفتارهای نظامی

۳- رفتارهای فردی و هر کدام از این‌ها دارای ضوابط مشخصی است که کارکنان بایستی نسبت به آن‌ها پایبند باشند. ولایت‌پذیری، شهادت‌طلبی، عدالت‌محوری، دوری از تفرقه و... مصادیقی هستند که کارکنان نیروهای مسلح از مکتب اسلام و آموزه‌های دینی، کسب و در وجود خود نهادینه کرده‌اند. ایمانی (۱۳۹۳)، در مقاله‌ای با عنوان "سیاست‌گذاری دفاعی قرارگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیا (ص) با بهره‌گیری از اندیشه نظامی مقام معظم رهبری" به این نتیجه رسیده است که می‌توان سیاست‌های اجرایی و کاربردی را در سه حوزه نیروی انسانی، تجهیزات و توان رزمی ارائه نمود. استوار در ایمان، قوی و پیشاهنگ در تولید علم، همدل و منسجم، متحد، دارای خودآگاهی ملی و توان تصمیم‌گیری جمعی، فداکار بودن، حرکت به سمت قله‌های قدرت و دانایی کار آزمودگی، انضباط کامل و نوآوری از ویژگی نیروی انسانی مطلوب از دیدگاه مقام معظم رهبری است.

لرگی (۱۳۹۲) در پایان‌نامه خود با عنوان "شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های مدیریت نظامی در نهج‌البلاغه" به شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های بینشی، منشی و روشی در مدیریت نظامی پرداخته است و در نهایت به این نتیجه رسیده است که مؤلفه‌های بینشی «آینده‌نگری» و «یاری دین خدا»، مؤلفه‌های منشی «تقوا» و «دوری از طمع و جمع‌آوری زخارف دنیوی» و مؤلفه‌های روشی «امر به معروف و نهی از منکر» و «رفتار نیک با پیروان» بارزترین ویژگی مدیران و فرماندهان نظامی است. سادات پور (۱۳۸۸)، در پایان‌نامه خود با عنوان "فرهنگ نظامی در قرآن و روایات" به معرفی فرهنگ نظامی و ارائه چهره واقعی نظامیان و بررسی نظر اسلام پیرامون جنگ و جهاد از منظر قرآن و با استفاده از روایات در موضوعاتی چون: اصول و مبانی نظامی‌گری، خصوصیات فردی و اجتماعی نظامیان، توانمندی‌های حرفه‌ای، فرهنگ جنگ و جهاد و آسیب‌شناسی نظامی‌گری پرداخته است.

مرندی (۱۳۸۳)، در کتابی با عنوان "ارتش از دیدگاه امام خمینی (س)" ابتدا به بیان تمایزات و ویژگی‌های ارتش شاهنشاهی و ارتش جمهوری اسلامی با توجه به دیدگاه امام خمینی (ره) و سپس به بیان الزامات، اهداف و مأموریت‌ها، رهنمودها و انتظارات ایشان از ارتش جمهوری اسلامی ایران پرداخته است.

مرکز تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی‌فقیه در سپاه (۱۳۷۱) در کتابی با عنوان "انتظارات حضرت امام (قدس سره) از سپاه"، انتظارات از سپاه را در سه دسته «پاسداری از خود»، «پاسداری از اسلام» و «پاسداری از انقلاب و کشور» قرار داده است.

روش‌شناسی تحقیق

رویکرد پژوهش حاضر از نوع کیفی است که از طریق راهبرد نظریه داده بنیاد انجام شده است. این راهبرد به علت فقدان دانش نسبت به پدیده خاص به بررسی تجارب تعدادی از افراد در باب کنش، تعامل یا فرایند خاصی می‌پردازد. هدف از این استراتژی موشکافی و سپس فهم کنش، تعامل یا فرایند است. در این استراتژی پس از گردآوری داده‌ها از طریق شیوه‌های کیفی (نظیر گردآوری داده‌ها از طریق مطالعه اسناد و مدارک) طبقه‌های اطلاعاتی شکل داده می‌شود و با ارتباط دادن آن‌ها نوعی مدل حکایتی یا تصویری (نموداری) مشخص می‌شود. این مدل رفتار یک کنش، تعامل یا فرایند را به تصویر می‌کشد (دانایی‌فرد، ۱۳۸۶: ۴۸-۴۹). راهبرد نظریه داده بنیاد به سه شیوه اجرا می‌شود: شیوه سیستماتیک، شیوه نوظخته و شیوه سازاگرا. در این پژوهش از روش سیستماتیک استراوس و کوربین برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. استراوس و کوربین سه فن کدگذاری پیشنهاد دادند: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی (دانایی‌فرد و امامی، ۱۳۸۶: ۷۹).

جامعه‌ی آماری این پژوهش شامل متون اسلامی (قرآن و نهج‌البلاغه) و سخنان، پیام‌ها و بیانات امامین انقلاب می‌باشد. با توجه به نبود مدل نظری منسجم درباره ویژگی‌های کارکنان نیروهای مسلح از منظر متون اسلامی و اندیشه رهبران انقلاب، روش نظریه داده‌بنیاد به عنوان مناسب‌ترین رویکرد انتخاب شد؛ زیرا هدف پژوهش کشف مفاهیم و ساخت الگوی مفهومی از دل داده‌ها بود. در این پژوهش، نمونه‌گیری نظری بر اساس نیاز تحلیل صورت گرفت؛ بدین معنا که آیات، خطبه‌ها و بیانات مرتبط با موضوع، به صورت مرحله‌ای و با هدف غنای مفاهیم انتخاب شدند و این روند تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. همچنین اصل مقایسه مستمر در تمام مراحل رعایت شد؛ به این صورت که داده‌های جدید همواره با کدها، مفاهیم و دسته‌های پیشین مقایسه و درباره ادغام، اصلاح یا بازتعریف آن‌ها تصمیم‌گیری شد. تحلیل داده‌ها طبق سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام گرفت و در نهایت، مفاهیم نهایی در قالب الگوی پارادایمی سازمان‌دهی شد. با توجه به این روش، علاوه بر معرفی منابع اصلی (قرآن کریم، نهج‌البلاغه و بیانات رهبران انقلاب)، فرایند گردآوری داده‌ها بر اساس معیارهای نظام‌مند انجام شد. نخست، با هدف تعیین چارچوب جستجو، مجموعه‌ای از کلیدواژه‌های مرتبط با امور نظامی، کارکنان، جهاد، آمادگی رزمی، نظم، تقوا، فرماندهی،

دفاع، مسئولیت‌پذیری و ویژگی‌های فردی و اخلاقی نظامیان با مشورت خبرگان تعیین گردید. بر اساس این کلیدواژه‌ها، آیات قرآن و خطبه‌ها و نامه‌های نهج‌البلاغه با استفاده از منابع تفسیری معتبر (المیزان، نمونه و مجمع‌البیان) و نرم‌افزارهای پژوهشی نظیر نورالجواد و جامع‌الاحادیث جستجو و غربالگری شد.

در مرحله دوم، برای بررسی اندیشه‌های رهبران انقلاب، بازه زمانی سال ۱۳۵۷ تا ۱۴۰۲ انتخاب شد و تمامی بیانات، پیام‌ها، احکام و سخنرانی‌های مرتبط با نیروهای مسلح، جهاد، دفاع مقدس، آموزش نظامی، نظم و انضباط، معنویت نیروهای مسلح، دانشگاه‌های افسری و مدیریت نظامی مورد بررسی قرار گرفت. معیار شمول، موضوعات دارای ارتباط مستقیم یا غیرمستقیم با ویژگی‌های کارکنان نیروهای مسلح بود؛ بیانات عمومی غیرمرتبط از دامنه تحلیل کنار گذاشته شد.

در هر دو منبع متون اسلامی و بیانات رهبران، معیار عدم شمول شامل گزاره‌هایی بود که فاقد پیوند مفهومی با ویژگی‌های فردی، اخلاقی، اعتقادی یا حرفه‌ای کارکنان نیروهای مسلح باشند. پس از گردآوری داده‌ها، آیات، روایات و گزاره‌های بیانی به صورت خط به خط کدگذاری شدند. در مرحله بعد به احصای مفاهیم با استفاده از روش داده بنیاد طبق کدگذاری باز، محوری و انتخابی و همچنین دسته‌بندی آن‌ها بر اساس نظام‌های موجود در منظومه فکری امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) پرداخته شد. مدخل‌هایی پیشنهادی در جداول ذیل آورده شده است.

جدول ۱: فهرست خبرگان

۱	عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
۲	عضو هیئت علمی دانشگاه امام علی (ع)
۳	عضو هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی
۴	عضو هیئت علمی دانشگاه تهران
۵	عضو هیئت علمی دانشگاه امام حسین (ع)

جدول ۲: مدخل‌های پیشنهادی توسط خبرگان

مدخل‌ها	منابع
- قاتلوا: به معنی جنگیدن. این واژه، مؤمنان را برای جنگیدن در مقابل دشمنان فراخوانده است. - نازع: به معنی اختلاف. این واژه در آیه ۱۵۲ آل عمران، به نزاع بین مؤمنان در جنگ احد اشاره شده است. - بطرا: به معنی غرور. این واژه در آیه ۴۷ سوره انفال، مؤمنان را به دوری از غرور در جنگ دستور داده است. - إعداد: به معنی آماده و فراهم کردن. این واژه در آیه ۶۰ سوره انفال، مؤمنان را به گردآوری امکانات نبرد و جنگ فراخوانده است. - حذر: به معنی هوشیاری و احتیاط. این واژه در آیات ۷۱ و ۱۰۲ سوره نساء مؤمنان را به هوشیاری و احتیاط نسبت به دشمن فراخوانده است. - اعتداء به معنی تجاوز. این واژه در آیه ۱۹۰ سوره بقره، مؤمنان را در زمان جنگ از تجاوز حدود الهی بر حذر داشته است. - رابطوا: به معنی محکم بستن و پیوند دادن چیزی برای ثابت ماندن. این واژه در آیه ۲۰۰ سوره آل عمران به مفهوم مرزبانی آمده است. - انفروا: به معنی خارج شدن و جهاد برای جنگ است. این واژه در آیه ۳۸ در سوره توبه آمده است. - تبوی: به معنی اتخاذ مکان و آماده کردن جا است. این واژه در آیه ۱۲۱ سوره آل عمران برای تدارک جنگ اُحد اشاره شده است. - واژه‌های الدّارع: کسی که زره پوشیده، الحاسر: کسی که در جنگ زره پوشیده و التّووا: در میدان نبرد انعطاف و تحرک لازم را داشته باشید، در خطبه ۱۲۴ نهج‌البلاغه آمده است. - غض بصرک: یعنی از ناحیه دشمن هرگز مهراس و به توانمندی‌های خود اعتماد کن. این واژه در خطبه ۱۱ نهج‌البلاغه آمده است. - سیف: شمشیر. این واژه در خطبه ۱۹۰ نهج‌البلاغه آمده است. - واژه‌های جنودک: لشکریان، الدّرع: لباس آهنین، زره، الوهن: ضعف، سستی و حصون: استوار در نامه ۵۳ نهج‌البلاغه آمده است. - الارق: هوشیار. این واژه در نامه ۶۲ نهج‌البلاغه آمده است.	قرآن و نهج‌البلاغه
نیروهای مسلح- ارتش- سپاه پاسداران انقلاب اسلامی- بسیج- نیروی انتظامی- نیروهای نظامی- منضبط- سلسله‌مراتب- دانشگاه‌های افسری- دانشجویان نظامی- پیام‌های روزها و مناسبت‌های خاص به نظامیان- دیدارهای نظامیان با امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)- کمیته‌های انقلاب اسلامی- جنگ- رزمندگان- شهدا و جانبازان- خانواده‌های ایثارگران- دشمنان انقلاب اسلامی- سربازان نظامی- نظامیان- ایمان- رعایت و ...	سیخترانی - ها و بیانات رهبران انقلاب اسلامی

یافته ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف: یافته های تحقیق

کدگذاری باز، محوری و انتخابی

کدگذاری باز، فرآیند تحلیلی است که از طریق آن، مفاهیم شناسایی شده و ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها در داده‌ها کشف می‌شوند. در این مرحله، نظریه‌پرداز داده بنیاد، مقوله‌های اولیه اطلاعات در خصوص پدیده در حال مطالعه را، به وسیله بخش‌بندی اطلاعات شکل می‌دهد. پژوهشگر مقوله‌ها را بر همه داده‌های جمع‌آوری شده، نظیر مصاحبه‌ها، مشاهدات و وقایع یا یادداشت‌های خود بنیان می‌گذارد (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶: ۸۰). برای کدگذاری، داده‌ها کلمه به کلمه و خط به خط مورد بازبینی قرار گرفت. هر اسناد و مدارکی، انبوهی از داده‌ها را به همراه داشت که از میان آن‌ها عنوان‌های مربوط به پژوهش استخراج گردید. این عنوان‌ها به صورت عبارت کوتاه درآورده شد. کلمات و عبارت‌های مشابهی که در اسناد و مدارک تکرار شده بودند، تمامی آن‌ها در نظر گرفته شد و عبارت‌های مشترک در یک گروه قرار گرفتند؛ بنابراین عمل کدگذاری انجام گرفت. در نهایت داده‌ها به طور مرتب مورد بازنگری قرار گرفته شد، کدهای جدید احصا و کدهای نهایی مشخص گردیدند؛ به عبارت دیگر در اجرای این مرحله سخنان، بیانات و رهنمودهای حضرت رهبران انقلاب و متون اسلامی (قرآن و نهج‌البلاغه) توسط محققان بازخوانی شد و سپس با نظرات خبرگان، عناوین کدگذاری تثبیت و یا اصلاح گردید. لذا در این پژوهش ۵۹۳ کد حاصل از کدگذاری باز استخراج گردید. جدول ۳ نمونه‌ای از کدگذاری باز چهار منبع مهم پژوهش شامل قرآن کریم و نهج‌البلاغه و سخنرانی‌های امام خمینی (ره)، بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، را نشان می‌دهد. با توجه به حجم بالای کدگذاری از ارائه فهرست کامل کدگذاری باز خودداری گردید.

جدول ۳: نمونه‌ای از نحوه کدگذاری پژوهش حاضر

مرجع	نشانگر	کدگذاری باز	متن بیانات
قرآن کریم	سوره آل عمران، آیه ۱۲۵ و ۱۲۶	با تقوا بودن	- بَلَىٰ إِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فُورِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ * وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ. آری، (امروز هم) اگر استقامت و تقوا پیشه کنید، و دشمن به همین زودی به سراغ شما بیاید، خداوند شما را به پنج هزار نفر از فرشتگان، که نشانه‌هایی با خود دارند، مدد خواهد داد! ولی این‌ها را خداوند فقط بشارت، و برای اطمینان خاطر شما قرار داده؛ وگرنه، پیروزی تنها از جانب خداوند توانای حکیم است (سوره آل عمران، آیات ۱۲۵ و ۱۲۶).
		استقامت	
		امید به عنایت خدا	
نهج البلاغه	خطبه ۱۹۰	آمادگی رزمی	- الزُّمُوا الْأَرْضَ وَ اصْبِرُوا عَلَى الْبَلَاءِ وَ لَا تُحَرِّكُوا بَأْيْدِيكُمْ وَ سَيُوفَكُمْ فِي هَوَى الْأَسْنَتِكُمْ وَ لَا تَسْتَعْجِلُوا بِمَا لَمْ يُعِجَلْهُ اللَّهُ لَكُمْ، فَإِنَّهُ مَن مَاتَ مِنْكُمْ عَلَى فِرَاشِهِ وَ هُوَ عَلَى مَعْرِفَةِ حَقِّ رَبِّهِ وَ حَقِّ رَسُولِهِ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ مَاتَ شَهِيداً وَ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَ اسْتَوْجِبَ ثَوَابٌ مَا نَوَى مِنْ صَالِحِ عَمَلِهِ وَ قَامَتِ النَّيَّةُ مَقَامَ إِصْلَاحِهِ لِسَيْفِهِ، فَإِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ مَّدَّةً وَ أَجْلاً. سربازان بر جای خود محکم بایستید، در برابر بلاها و مشکلات استقامت کنید، شمشیرها و دست‌ها را در هوای زبان‌های خویش به کار مگیرید، و آنچه که خداوند شتاب در آن را لازم ندانسته شتاب نکنید، زیرا هر کس از شما که در بستر خویش با شناخت خدا و پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و اهل بیت پیامبر علیه السلام بمیرد، شهید از دنیا رفته و پاداش او بر خداست، و ثواب اعمال نیکویی که قصد انجام آن را داشته خواهد برد، و نیت او ثواب شمشیر کشیدن را دارد. همانا هر چیزی را وقت مشخص و سرآمدی معین است (نهج البلاغه، خطبه ۱۹۰).
		تحمل در برابر سختی‌ها	
		شهادت طلبی	
سخنرانی امام خمینی (ره) در جمع پرسنل نیروی هوایی، ۱۳۵۹/۱۱/۱۹ بیانات مقام	۱۳۵۹۱۱۱۹ ۱۳۹۷۱۱۱۹	پرهیز از وارد شدن به گرایش‌های سیاسی	- مطلبی که من باید به شما و تمام قوای مسلحه، و خصوصاً ارتش و ژاندارمری، و سایر کسانی که مربوط به قوای نظامی هستند تذکر بدهم (این) که شما آقایان توجه داشته باشید که یک گرایش‌های سیاسی، یک تبلیغات سیاسی در ایران هست. شاید گروه‌هایی با اشخاصی بیایند نفوذ کنند در بین شما؛ و با آن دیدهای سیاسی که انطباق با دید اسلام ندارد، سیاست‌های شرقی یا غربی است، به شما مسائلی را القا کنند. شما در این
		عدم ورود به مسائل سیاسی	

معظم رهبری در دیدار فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی ارتش، ۱۳۹۷/۱۱/۱۹			گرایش‌های سیاسی و در این مسائل سیاسی وارد نشوید (صحیفه امام، جلد ۱۴، ص ۶۴-۶۵). - همه به خدا توکل کنید، همه تلاش کنید، همه در هر جا که هستید احساس مسئولیت و وظیفه کنید و به آن وظیفه عمل بکنید (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۷).
سخنرانی امام خمینی (ره) در جمع پرستل نیروی هوایی، ۱۳۵۹/۱۱/۱۹	۱۳۵۹۱۱۱۹	توکل به خدا احساس مسئولیت کردن احساس وظیفه کردن و عمل به آن	- مطلبی که من باید به شما و تمام قوای مسلحه، و خصوصاً ارتش و ژاندارمری، و سایر کسانی که مربوط به قوای نظامی هستند تذکر بدهم (این) که شما آقایان توجه داشته باشید که یک گرایش‌های سیاسی، یک تبلیغات سیاسی در ایران هست. شاید گروه‌هایی یا اشخاصی بیایند نفوذ کنند در بین شما؛ و با آن دیدهای سیاسی که انطباق با دید اسلام ندارد، سیاست‌های شرقی یا غربی است، به شما مسائلی را القا کنند. شما در این گرایش‌های سیاسی و در این مسائل سیاسی وارد نشوید (صحیفه امام، جلد ۱۴، ص ۶۴-۶۵).

چند کد مشترک یک مفهوم را در نظریه داده بنیاد تشکیل می‌دهد. در این مرحله، کدها دسته‌بندی و مقایسه شده و زمینه‌های مشترک بین آن‌ها مشخص می‌شود. حاصل این مرحله از فرایند تحقیق، شکل‌گیری مفاهیم و یا همان ویژگی‌ها است (کمالی و خیراندیش، ۱۳۹۶: ۱۸). در پژوهش حاضر ۵۶ ویژگی کارکنان نیروهای مسلح تراز انقلاب اسلامی از منظر متون اسلامی (قرآن و نهج‌البلاغه) و اندیشه‌های رهبران انقلاب توسط پژوهشگر استخراج گردید و به تأیید خبرگان این حوزه رسید. جدول ۴ نمونه‌ای از کدهای حاصل از کدگذاری باز و مفاهیم حاصل از کدگذاری محوری و جدول ۵ ویژگی‌های کارکنان را نشان می‌دهد.

جدول ۴: نمونه‌ای از طبقه‌بندی کدها و تعیین مفاهیم

مفاهیم	کدها
با ایمان بودن	ایمان به خدا، تقویت ایمان، مستحکم نمودن بنیه‌ی ایمان، حفظ ایمان، آمادگی ایمانی، ایمان داشتن، داشتن قدرت بالای ایمان، مکی به ایمان راسخ بودن، به کارگیری ایمان، ذخیره ایمان، انگیزه‌ی ایمان داشتن
افتخار به حضور در نیروهای مسلح (شعاری نبودن)	مایه افتخار بودن در نظامی‌گری، افتخار به حضور در نیروهای مسلح، به نظامی‌گری خود بالیدن و افتخار کردن، افتخار به پاسداری، مسئولیت خود را افتخارآفرین دانستن، احساس سربلندی کردن از عضویت خود در نیروهای مسلح، افتخار به عضویت در نیروهای مسلح، افتخار به حضور در صفوف نیروهای مسلح

جدول ۵: ویژگی‌های کارکنان نیروهای مسلح تراز انقلاب اسلامی از منظر متون اسلامی و اندیشه رهبران انقلاب

ردیف	مفاهیم	ردیف	مفاهیم
۱	داشتن قدرت تحلیل سیاسی	۲	برادری و همدلی با یکدیگر
۳	فکور بودن	۴	عزم راسخ داشتن و با اراده بودن
۵	داشتن بصیرت	۶	رعایت سلسله‌مراتب
۷	کسب رضای خدا	۸	مجاهد بودن
۹	آمادگی و هوشیار بودن در برابر اقدامات دشمنان	۱۰	با تقوا بودن
۱۱	دانش پژوه	۱۲	توکل به خدا
۱۳	استفاده از تجارب یکدیگر	۱۴	افتخار به حضور در نیروهای مسلح
۱۵	با ایمان بودن	۱۶	حفظ ضوابط و ارزش‌های اسلامی و دینی
۱۷	پرهیز از گروه‌گرایی و عدم دخالت در سیاست	۱۸	انجام فرایض دینی
۱۹	الگو قرار دادن ائمه و یاران آنان	۲۰	در خدمت مردم بودن
۲۱	اهتمام در فراگیری تعلیمات دینی و معارف الهی	۲۲	درستکار و دوری از تخلف و کج رفتاری
۲۳	اهتمام در فراگیری آموزش‌های نظامی و تخصصی	۲۴	دارای ورزش‌دگی جسمانی
۲۵	صبور و بردبار	۲۶	رعایت نظم و انضباط
۲۷	ایثارگر و فداکار	۲۸	نوآور و مبتکر بودن
۲۹	وظیفه شناس	۳۰	شکر گزار خدا بودن
۳۱	پاک دامن و نجیب بودن	۳۲	پرهیز از تفرقه و حفظ وحدت
۳۳	نترسیدن از مرگ و شهادت‌طلبی	۳۴	تبعیت از مقررات و قوانین
۳۵	پاسداری از نفس	۳۶	حفظ و نگهداری وسایل و اموال نظامی
۳۷	مغرور نبودن	۳۸	حفظ ارزش‌های انسانی
۳۹	مظهر عزت خواهی	۴۰	اخلاص
۴۱	قانع بودن	۴۲	پایبندی به ارزش‌های اخلاقی
۴۳	غیور بودن	۴۴	عدم دخالت احساسات و خواست شخصی در محیط کار

۴۵	پرهیز از تکبر	۴۶	رعایت شأن و منزلت نظامی
۴۷	شجاع بودن	۴۸	استفاده از توانایی‌ها و استعدادهاى خود
۴۹	متعهد بودن	۵۰	کردار و کارآمد
۵۱	خودباوری	۵۲	خودسازی
۵۳	مسئولیت‌پذیر در انجام تکالیف	۵۴	عدم ترجیح منافع شخصی
۵۵	رقابت سازنده با یکدیگر	۵۶	دارای آمادگی روحی و روانی

کدگذاری انتخابی، فرآیند ربط دهی مقوله‌ها به زیر مقوله‌ها و پیوند دادن مقوله‌ها در سطح ویژگی‌ها است. در این مرحله، ویژگی‌ها در درون مقوله‌ها جای می‌گیرد تا دانش فزاینده‌ای در مورد روابط ایجاد گردد. نظریه پرداز داده بنیاد، یک مقوله را انتخاب کرده و آن را در مرکز فرآیندی که در حال بررسی آن است (به عنوان پدیده مرکزی) قرار می‌دهد و سپس، دیگر مقوله‌ها را به آن ربط می‌دهد. این مقوله‌های دیگر عبارت‌اند از: «شرایط علی»، «راهبردها»، «شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر» و «پیامدها». این مرحله مشتمل بر ترسیم یک نمودار است که الگوی کدگذاری نامیده می‌شود. الگوی کدگذاری، روابط فی‌مابین شرایط علی، راهبردها، شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر و پیامدها را نمایان می‌کند.

- شرایط علی: مقوله‌هایی مربوط به شرایطی که بر مقوله محوری تأثیر می‌گذارند؛
- زمینه: شرایط خاصی که بر راهبردها تأثیر می‌گذارند؛
- مقوله محوری: یک صورت ذهنی از پدیده‌ای که اساس فرآیند است؛
- شرایط مداخله‌گر: شرایط زمینه‌ای عمومی که بر راهبردها تأثیر می‌گذارند؛
- راهبردها: کنش‌ها یا بر هم کنش‌های خاصی که از پدیده محوری منتج می‌شود؛
- پیامدها: خروجی‌های حاصل از استخدام راهبردها (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶: ۸۴-۸۳). شکل شماره ۱، مدل فرایند کیفی پژوهش را نشان می‌دهد. بر پایه مقوله‌های مرحله کدگذاری انتخابی قضایای زیر با راهنمایی خبرگان به دست می‌آیند:

قضیه ۱. ویژگی‌هایی همچون با ایمان بودن، توکل به خدا، با تقوا بودن، شجاع بودن، مجاهد بودن، ایثارگر و فداکار، داشتن بصیرت، فکور بودن، وظیفه شناس، پاکدامن و نجیب بودن، اخلاص، پرهیز از تکبر، غیور بودن، قانع بودن، صبور و بردبار، نترسیدن از مرگ و

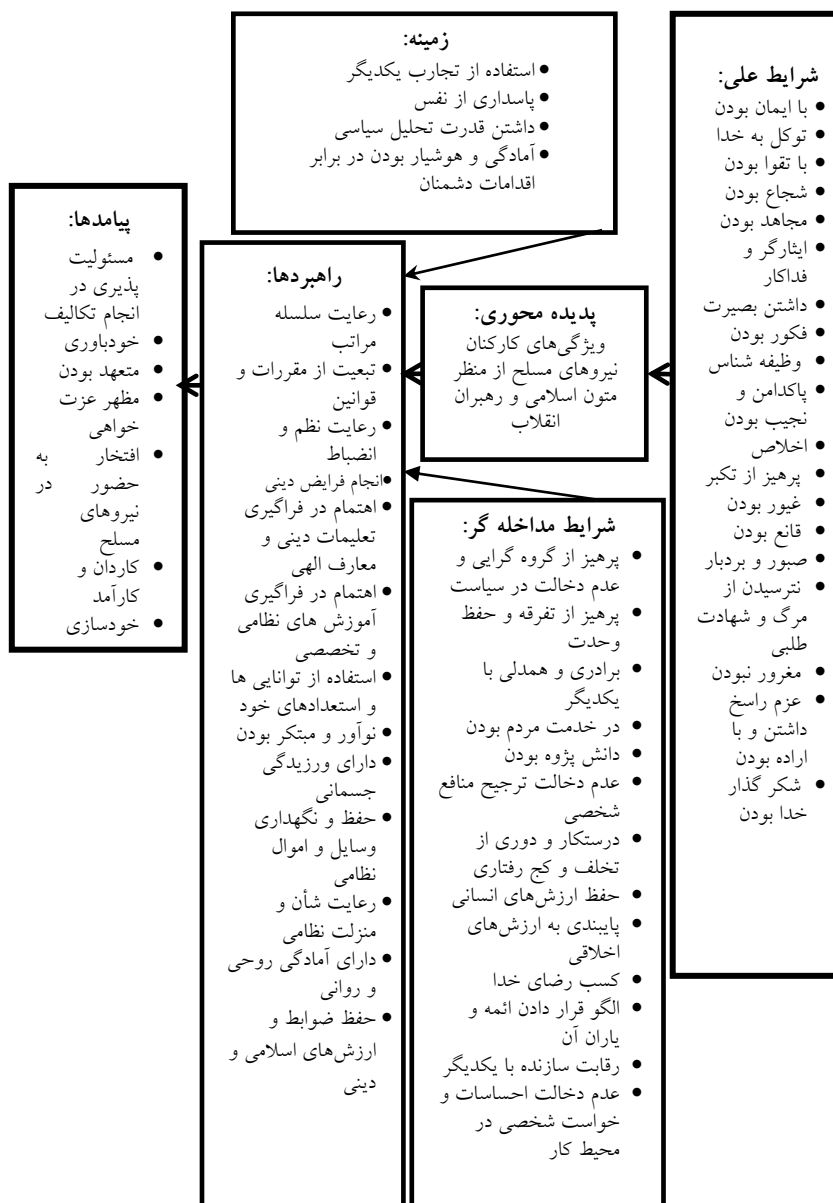
شهادت طلبی، مغرور نبودن، عزم راسخ داشتن و با اراده بودن و شکر گذار خدا بودن شرایط علی محسوب می‌شوند؛

قضیه ۲. پرهیز از گروه‌گرایی و عدم دخالت در سیاست، پرهیز از تفرقه و حفظ وحدت، برادری و همدلی با یکدیگر، در خدمت مردم بودن، دانش‌پژوه بودن، عدم دخالت ترجیح منافع شخصی، درستکار و دوری از تخلف و کج‌رفتاری، حفظ ارزش‌های انسانی، پایبندی به ارزش‌های اخلاقی، کسب رضای خدا، الگو قرار دادن ائمه و یاران آن، رقابت سازنده با یکدیگر، عدم دخالت احساسات و خواست شخصی در محیط کار جزو عوامل مداخله‌گری هستند که راهبردها از آن‌ها متأثر می‌شوند؛

قضیه ۳. استفاده از تجارب یکدیگر، پاسداری از نفس، داشتن قدرت تحلیل سیاسی، آمادگی و هوشیار بودن در برابر اقدامات دشمنان عوامل بستر (زمینه‌ساز) هستند که بر راهبردها تأثیر می‌گذارند و انتخاب راهبردها باید بر اساس آن‌ها صورت گیرد؛

قضیه ۴. رعایت سلسله‌مراتب، تبعیت از مقررات و قوانین، رعایت نظم و انضباط، انجام فرایض دینی، اهتمام در فراگیری تعلیمات دینی و معارف الهی، اهتمام در فراگیری آموزش‌های نظامی و تخصصی، استفاده از توانایی‌ها و استعدادهای خود، نوآور و مبتکر بودن، دارای ورزیدگی جسمانی، حفظ و نگهداری وسایل و اموال نظامی، رعایت شأن و منزلت نظامی، دارای آمادگی روحی و روانی، حفظ ضوابط و ارزش‌های اسلامی و دینی راهبردهایی می‌باشند که بیانگر رفتارها و فعالیت‌ها و تعاملات هدف‌داری هستند که در پاسخ به مقوله محوری و تحت تأثیر شرایط مداخله‌گر و بر اساس بستر، اتخاذ می‌شوند؛

قضیه ۵. مسئولیت‌پذیر در انجام تکالیف، خودباوری، متعهد بودن، مظهر عزت خواهی، افتخار به حضور در نیروهای مسلح، کاردان و کارآمد، خودسازی نتایج و پیامدهایی هستند که در اثر اجرای راهبردها به وجود می‌آیند.

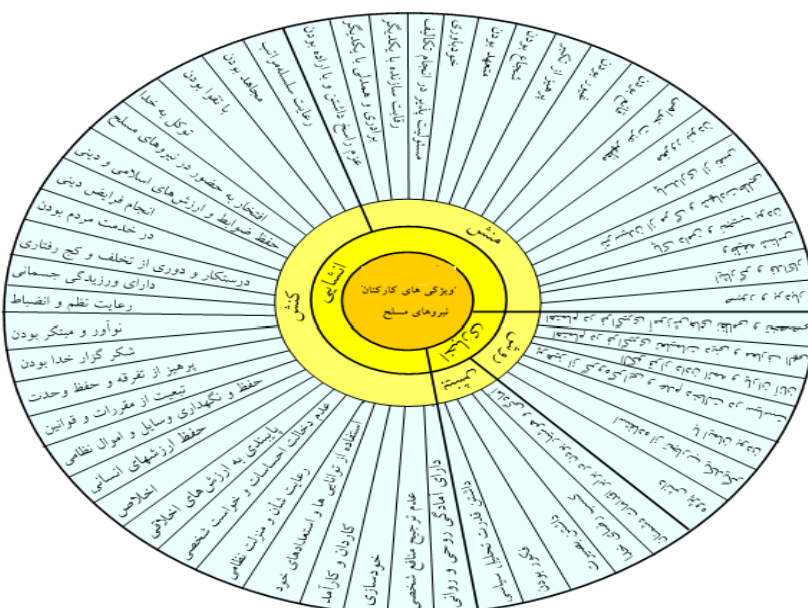
شکل ۱: مدل پارادایمی ویژگی های کارکنان نیروهای مسلح از منظر متون و اندیشه رهبران انقلاب اسلامی

ب: تجزیه و تحلیل یافته ها

از طبقه بندی ارائه شده در منظومه فکری امام خمینی (ره) و حضرت آیت الله خامنه ای برای ویژگی های کارکنان نیروهای مسلح تراز انقلاب اسلامی از منظر رهبران انقلاب و متون اسلامی استفاده گردید. در منظومه های فکری رهبران انقلاب مجموعه فرمایشات آنان به دو

گزاره اخباری و انشایی تقسیم شده است. گزاره‌های اخباری به باورها، نگرش‌ها و آموزه‌هایی اشاره دارند که وضعیت مطلوب ذهنی و اعتقادی کارکنان را توصیف می‌کنند (مثل ایمان، تقوا، بصیرت). در مقابل، گزاره‌های انشایی شامل بایدها و نبایدهای رفتاری هستند؛ یعنی آنچه کارکنان باید در عمل انجام دهند یا از آن پرهیز کنند (مثل رعایت انضباط، انجام فرایض دینی، تبعیت از قوانین). این گزاره‌های انشایی شامل دو بخش اخلاق فردی (منش) و رفتار سازمانی (کنش) هستند (خسروپناه و همکاران، ۱۳۹۶ و ۱۳۹۵).

با توجه به تبیین منطق پیش گفته، نظام‌های موجود در منظومه فکری امام و حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در مورد ویژگی‌های کارکنان نیروهای مسلح تراز انقلاب اسلامی از منظر متون و اندیشه رهبران انقلاب اسلامی، الگوی مفهومی ذیل به دست می‌آید (شکل ۲).

شکل ۲: الگوی مفهومی پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

کارکنان نیروهای مسلح با توجه به شرایط متحول محیط نزدیک و دور جمهوری اسلامی ایران و تهدیدهای متنوعی که استقلال و حاکمیت ج.ا.ایران را تهدید می‌کند، باید همواره آمادگی خود را حفظ نماید تا بتوانند مطالبات و توقعات رهبری جمهوری اسلامی ایران را برآورده کنند. در این راستا باید به شناسایی ویژگی‌های کارکنان نیروهای مسلح بر اساس متون اسلامی و اندیشه‌های نظامی رهبران انقلاب پرداخته شود. لذا در این پژوهش محققان به بازخوانی متون اسلامی (قرآن و نهج‌البلاغه) و سخنان، بیانات و رهنمودهای رهبران انقلاب با توجه به مدخل‌های شناسایی شده توسط خبرگان دانشگاهی و نظامی، پرداخت و ویژگی‌های کارکنان نیروهای مسلح تراز انقلاب اسلامی را استخراج نمودند. کدگذاری باز و محوری و انتخابی انجام شد. لذا در قالب کدگذاری باز ۵۹۳ کد با تأیید خبرگان احصا گردید و در مرحله بعد با تأیید مجدد خبرگان ۵۶ ویژگی شناسایی گردید و سپس الگوی پارادایمی پژوهش طبق کدگذاری انتخابی با تأیید خبرگان ارائه شد. در ادامه طبق دسته‌بندی منظومه فکری رهبران انقلاب، ویژگی‌های کارکنان نیروهای مسلح در دو بعد اخباری و انشایی و در چهار مؤلفه (بینشی، روشی، منشی و کنشی) طبقه‌بندی گردید. این چهار دسته نشان می‌دهند که ویژگی‌های مطلوب کارکنان نیروهای مسلح فقط محدود به مهارت‌های عملیاتی نیست، بلکه مجموعه‌ای یکپارچه از باورها، نگرش‌ها، صفات اخلاقی و رفتارهای حرفه‌ای را شامل می‌شود.

الف) ویژگی‌های بینشی (اعتقادی و ارزش‌محور)

این دسته به باورهای بنیادی کارکنان مربوط است؛ مانند ایمان، توکل، بصیرت و روحیه جهادی. این ویژگی‌ها زیربنای شکل‌گیری انگیزه و جهت‌دهی به رفتار نظامی محسوب می‌شوند.

ب) ویژگی‌های روشی (شیوه نگاه و تحلیل)

این دسته شامل توانایی‌های شناختی و تحلیلی است؛ مانند تحلیل سیاسی، شناخت دشمن، استفاده از تجربه‌ها و آینده‌نگری. این ویژگی‌ها چارچوب تصمیم‌گیری حرفه‌ای را برای کارکنان فراهم می‌کند.

ج) ویژگی‌های منشی (صفات اخلاقی فردی)

این دسته به خلق و خوی فردی مرتبط است؛ مانند فروتنی، شجاعت، پاک‌دامنی، صبر، برادری و روحیه ایثار. این صفات موجب شکل‌گیری شخصیت حرفه‌ای و قابل اعتماد در میان کارکنان نیروهای مسلح می‌شود.

(د) ویژگی‌های کنشی (رفتارهای عملی و قابل سنجش)

این دسته شامل رفتارهایی است که به‌طور مستقیم در محیط نظامی قابل مشاهده‌اند؛ مانند انضباط، رعایت مقررات، آمادگی رزمی، انجام فرایض دینی، کارآمدی، خودسازی و نگهداری از تجهیزات.

این دسته‌بندی نشان می‌دهد که مدل نهایی پژوهش یک الگوی جامع و چندبعدی برای تبیین ویژگی‌های کارکنان است و از سطح باور تا رفتار عملی را پوشش می‌دهد. نتایج پژوهش می‌تواند راهی برای پرهیز از خطر بالقوه ابهام در صحت و سقم سیاست‌گذاری‌های دفاعی و راهگشای ارائه چارچوب‌هایی در جهت مدیریت کارکنان نیروهای مسلح باشد. چرا که بررسی متون اسلامی و اندیشه‌های امام خمینی (ره) و فرماندهی معظم کل قوا در ارتباط با ویژگی‌های کارکنان نیروهای مسلح، فهم اندیشه‌های آنان را در این موضوع آسان نموده و امکان آشنایی و استفاده از اندیشه‌هایشان را برای اندیشمندان، نظامیان و فرماندهان نیروهای مسلح فراهم می‌نماید.

در نهایت یافته‌های این پژوهش می‌تواند کاربردهای گسترده‌ای در سطوح مختلف مدیریت نیروهای مسلح دارد. این کاربردها در سه سطح «سیاست‌گذاری»، «مدیریت منابع انسانی» و «عملیاتی - سازمانی» قابل جمع‌بندی است:

(۱) کاربری سیاست‌گذاری کلان دفاعی

تدوین الگوی بومی شایستگی کارکنان نیروهای مسلح: ویژگی‌های استخراج‌شده می‌توانند به‌عنوان چارچوب مدل شایستگی در نیروهای مسلح استفاده شوند و مبنای تصمیم‌گیری‌های کلان قرار گیرند.

به‌روزرسانی اسناد بالادستی و مقررات نظامی: مفاهیم شناسایی‌شده قابلیت تبدیل به معیارهای روشن برای اصلاح یا بازنگری آیین‌نامه‌های انضباطی، ساختارهای آموزشی، نظام ترفیع و دستورالعمل‌های اخلاقی و فرهنگی را دارند.

هم‌راستاسازی سیاست‌های دفاعی با اندیشه رهبران انقلاب: الگوی ارائه‌شده می‌تواند به‌عنوان ابزار سنجش میزان انطباق سیاست‌ها، برنامه‌ها و رویه‌های موجود با منظومه فکری رهبران انقلاب مورد استفاده قرار گیرد.

۲) کاربرست در سطح مدیریت منابع انسانی

بهبود فرایند جذب و گزینش نیروها: ویژگی‌های بینشی و منشی به‌دلیل ارتباط مستقیم با صلاحیت‌های بنیادی کارکنان، مبنای طراحی آزمون‌های شخصیت، مصاحبه‌های رفتاری و معیارهای گزینش قرار می‌گیرد.

طراحی دوره‌های آموزشی هدفمند: ویژگی‌های روشی و کنشی می‌توانند محور طراحی برنامه‌های آموزشی در دانشگاه‌های افسری، دوره‌های مهارت‌های نظامی، اخلاق حرفه‌ای و برنامه‌های توانمندسازی شوند.

ارزیابی عملکرد مبتنی بر شاخص‌های بومی: معیارهای کنشی (مانند انضباط، انجام وظایف، آمادگی رزمی) قابلیت تبدیل به شاخص‌های سنجش عملکرد مشخص، قابل اندازه‌گیری و استاندارد را دارند.

استخراج الگوی ارتقای شغلی و فرماندهی: ترکیب ابعاد بینشی- روشی و منشی - کنشی، پایه علمی مناسبی برای تعیین صلاحیت‌های ارتقاء، انتصاب فرماندهان و ارزیابی شایستگی آنان فراهم می‌کند.

۳) کاربرست در سطح سازمانی - عملیاتی

بهبود فرهنگ سازمانی نیروهای مسلح: ویژگی‌های منشی و بینشی می‌توانند مبنای ترویج فرهنگ سازمانی مبتنی بر تقوا، ایثار، مسئولیت‌پذیری و روحیه جهادی قرار گیرند.

ارتقای کارآمدی و انسجام عملیاتی: ویژگی‌هایی مانند بصیرت، تحلیل سیاسی، آمادگی رزمی و رعایت سلسله‌مراتب به افزایش هماهنگی، چابکی و انسجام در عملیات منجر می‌شود.

کاهش تخلفات انضباطی: با توجه به تأکید پژوهش بر ویژگی‌های اخلاقی و قانونی، نتایج می‌تواند در کاهش تخلفات انضباطی و اداری اثرگذار باشد.

تدوین برنامه‌های خودسازی و تعالی فردی برای کارکنان: ویژگی‌هایی مانند خودباوری، اخلاص، قناعت، پاسداری از نفس و معنویت می‌توانند محور برنامه‌های توسعه فردی و تربیت معنوی کارکنان قرار گیرند.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بازخوانی نظام‌مند متون اسلامی و بیانات رهبران انقلاب می‌تواند نقشه‌ای روشن از ویژگی‌های مطلوب کارکنان نیروهای مسلح ارائه دهد. این ویژگی‌ها، نه فقط در سطح رفتارهای حرفه‌ای، بلکه در لایه‌های اعتقادی، تحلیلی و اخلاقی ریشه دارند و ترکیب آن‌ها اکوسیستم انسانی نیروهای مسلح تراز انقلاب اسلامی را شکل می‌دهد. بر این اساس، مدل ارائه‌شده می‌تواند مبنای برنامه‌ریزی‌های راهبردی، طراحی نظام آموزشی و ارزیابی عملکرد کارکنان نیروهای مسلح قرار گیرد.

فهرست منابع

قرآن کریم.

نهج - البلاغه.

اسکندری، مجتبی و سلیمانی، ایوب (۱۳۹۴)، «تحول در نیروهای مسلح ج.ا.ایران از منظر فرماندهی

معظم کل قوا»، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال سیزدهم، شماره ۵۲، صص ۲۸-۱.

امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، «مجموعه بیانات»، قابل دسترسی در: www.khamenei.ir.

امام خمینی (ره) (۱۳۹۲)، «صحیفه امام»، ۲۱ جلد، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).

ایمانی، علی (۱۳۹۳)، «سیاست‌گذاری دفاعی قرارگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیا (ص) با بهره‌گیری از

اندیشه نظامی مقام معظم رهبری»، فصلنامه علوم و فنون نظامی، دوره ۱۰، شماره ۲۸، صص ۱۳۶-

۱۱۱.

جعفری، حمید؛ جعفری نژاد، مسعود؛ و اسماعیلی، بشیر (۱۴۰۳). بررسی نقش نیروهای مسلح

جمهوری اسلامی ایران در تحقق بیانیه گام دوم. فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، دوره ۱۳،

شماره ۲، صص ۲۱۳-۱۸۱.

حبیبی، نیک بخش و بصیری، مهدی (۱۳۹۲)، «بررسی رابطه بین عوامل کلیدی سازمانی و مدیریت

دانش در سازمان‌های نظامی»، مطالعه موردی؛ نهاجا، فصلنامه علوم و فنون نظامی، سال نهم، شماره ۲۵،

صص ۷۵-۹۹.

حسقلی پور، طهمورث؛ ملایری نوریجانی، عزیز محمد؛ جبار، باباشاهی و صادق وزیری، فراز

(۱۳۹۳)، «تأملی بر جنبه انسانی برند: بررسی تأثیر شخصیت برند سازمان ارتش جمهوری اسلامی

ایران بر رضایت سرمایه‌های انسانی»، نشریه علمی-پژوهشی بهبود مدیریت، سال نهم، شماره ۱، پیاپی

۲۷، صص ۹۴-۷۹.

خسروپناه، عبدالحسین و جمعی از پژوهشگران (۱۳۹۶)، «منظومه فکری آیت‌الله العظمی خامنه‌ای»، جلد اول، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، تهران، صص ۵۴-۵۲.

خسروپناه، عبدالحسین و جمعی از پژوهشگران (۱۳۹۵)، «منظومه فکری امام خمینی (ره)»، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، تهران، صفحات ۴۶-۴۴.

خراسانی، مصطفی و زکی پور، مهدی (۱۳۹۶)، «بررسی اندیشه‌های دفاعی مقام معظم رهبری در خصوص نیروهای مسلح»، دومین کنفرانس بین‌المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی، رشت، دانشگاه امام صادق (ع) پردیس خواهران.

خنیفر، حسین و جمعی از همکاران (۱۳۹۰)، «معرفی روش‌شناسی نظریه داده بنیاد برای تحقیقات اسلامی (ارائه یک نمونه)»، نشریه مدیریت فرهنگ سازمانی، دوره ۹، شماره ۲۳، صص ۳۰-۵.

رشیدزاده، فتح‌الله (۱۳۸۹)، «تبیین اندیشه‌های نظامی فرماندهی معظم کل قوا»، فصلنامه مدیریت نظامی، شماره ۳۷، صص ۲۸-۱.

دانایی‌فرد، حسن؛ امامی، سید مجتبی (۱۳۸۶)، «استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده بنیاد»، اندیشه مدیریت راهبردی، دوره ۱، شماره ۲، صص ۹۷-۶۹.

رفیعی، حسن رضا (۱۳۹۵)، «نگاهی به مطالبات مقام معظم رهبری از پلیس ایران اسلامی همراه با دیدگاه آسیب شناسانه»، نشریه بصیرت و تربیت اسلامی، سال ۱۳، شماره ۳۶، صص ۱۲۷-۱۰۳.

زاهدی باران، محمد (۱۳۹۷)، «ضوابط حاکم بر رفتار کارکنان نیروهای مسلح از منظر فقه و حقوق»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی - فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

سادات پور، هاشم (۱۳۸۸)، «فرهنگ نظامی در قرآن و روایات»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته الهیات - گرایش قرآن و حدیث، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان.

- سنجری، احمدرضا و قرایی آشتیانی، محمدرضا (۱۳۹۳)، «الگوی راهبردی- بومی ارزشیابی عملکرد کارکنان و مدیران نیروهای مسلح ج.ا.ایران»، فصلنامه راهبرد دفاعی، شماره ۴۵، صص ۵۶-۲۳.
- قاسمی، محمدرضا (۱۳۹۳)، «اخلاق نظامیان از نگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه»، اولین سمپوزیوم بین‌المللی علوم مدیریت با محوریت توسعه پایدار، تهران، موسسه آموزش عالی مهر اروند، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار.
- کمالی روزبه، خیراندیش مهدی (۱۳۹۶)، «الگوی توسعه آمادگی دفاعی کارکنان نیروهای مسلح»، مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی، دوره ۱، شماره ۱، صص ۳۲-۵.
- کیانی، سورنا (۱۳۹۵)، «الگوی پیروزی مجاهدان اسلام در جنگ‌های ترکیبی از منظر قرآن مجید»، فصلنامه علوم و فنون نظامی، دوره ۱۱، شماره ۳۳، صص ۴۵-۲۳.
- لزگی، علینقی (۱۳۹۲)، «شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های مدیریت نظامی در نهج البلاغه»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته الهیات و معارف اسلامی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شاهد.
- مرکز تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه در سپاه (۱۳۷۱)، «انتظارات حضرت امام (قدس سره) از سپاه»، انتشارات مرکز تحقیقات اسلامی.
- مرندی، مهدی (۱۳۸۳)، «ارتش از دیدگاه امام خمینی (س)»، انتشارات موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).
- نصیرپور، غلامرضا و شیخ ویسی، یاسر (۱۳۹۲)، «تأثیر سرمایه اجتماعی بر میزان عملکرد کارکنان سازمان‌های نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر اعتماد، مشارکت و شبکه روابط متقابل اجتماعی»، فصلنامه علوم و فنون نظامی، سال ۹، شماره ۲۶، صفحه ۴۹-۲۳.
- نظرپور، مهدی (۱۳۸۶)، «جایگاه نیروهای مسلح در نظام جمهوری اسلامی»، فصلنامه حصون، شماره ۱۱، صص ۱۶۲-۱۳۶.

یوسفی امیری، مظاهر؛ خائف الهی، احمدعلی؛ مرتضوی، مهدی و فانی؛ علی اصغر (۱۴۰۱). طراحی و واکاوی مدل فرهنگ خدمت عمومی در سازمان‌های دولتی. مدیریت دولتی، دوره ۱۴، شماره ۳، صص ۳۴۶-۳۷۰.